

รูปแบบการให้อภัยทานตามแนวพระไตรปิฎก Model of Abhayadāna according to the Tipiṭaka

¹พระธนกฤต เขมธมโม, ²พระมหายุทธนา นรเชฏฐโธ และ ³พระมหาจิรวัฒน์ กนตวณโณ

¹Phratanakrit Khemthammo, ²Phramaha Yutthana Narajettho
and ³Phramaha Chiravat Kantawanno

^{1,2}คณะพุทธศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

^{1,2} Faculty of Buddhism, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

¹Corresponding Author's Email: tanakit5555@hotmail.com

Received March 18, 2025; Revised March 19, 2025; Accepted: August 17, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ (1) เพื่อศึกษาสภาพการให้อภัยทานตามแนวพระไตรปิฎก (2) เพื่อส่งเสริมการให้อภัยทานตามแนวพระไตรปิฎก และ (3) เพื่อนำเสนอรูปแบบการให้อภัยทานตามแนวพระไตรปิฎก เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ แบบวิจัยเอกสาร ผลการศึกษามีดังนี้ 1) สภาพการให้อภัยทานตามแนวพระไตรปิฎก ให้ความเข้าใจพื้นฐานและกรอบความคิดที่มีรากฐานมาจากคำสอนของพระพุทธเจ้าในเรื่องของการทำลายความโกรธอันเป็นสาเหตุแห่งความอาฆาตพยาบาทจองเวรนั้น พระพุทธเจ้าได้ตรัสถึงผลแห่งการทำลายความโกรธนั้นลงไปได้ ย่อมทำให้เป็นสุข คือ การให้ความไม่มากแล้ว ให้ความไม่มีภัย หรือให้ความปลอดภัย การกระทำนี้เกิดจากคุณธรรม คือ พรหมวิหารธรรมและปัญญาญาณแท้จริงทำให้ชีวิตอยู่ดีมีสุขสงบ 2) ส่งเสริมการให้อภัยทานตามแนวพระไตรปิฎก ให้เข้าใจตนเองด้วยการเริ่มต้นไม่ก่อเวร ผูกเวรกับใคร โดยผ่านการรับรู้เรื่องราวทุกสิ่งทุกอย่างที่เกิดขึ้น โดยวางจิตใจไว้บนหลักเมตตาหรือพรหมวิหารธรรม พร้อมทั้งการแผ่เมตตาแบบหาประมาณไม่ได้ (อัมปมัญญา) ให้ความไม่มีเวรภัย ไม่พยาบาทปองร้ายแก่สรรพสัตว์ทั้งหลาย โดยเป็นผู้หวังให้ประโยชน์สุขแก่สัตว์ทั่วหน้าในทุกที่ทุกแห่งของชีวิตและมองทุกสถานการณ์ในกรอบคำสอนเรื่องกฎแห่งกรรม 3) รูปแบบการให้อภัยทานตามแนวพระไตรปิฎก การให้อภัยทานทางกาย วาจา และใจ โดยผ่านการปกป้องป้องกันรักษาไม่ให้คนมาเบียดเบียนสัตว์ รวมถึงก็คือ หลักเมตตาธรรมและการรักษาศีล 5 เป็นหลักสร้างประกันของการทำให้เกิดอภัยทาน คือ (1) ประกันชีวิต (2) ประกันทรัพย์สิน (3) ประกันครอบครัว (4) ประกันสังคม และ (5) ประกันสุขภาพ ซึ่งทำให้เราใช้ชีวิตได้อย่างมีความปกติสุข และเป็นหลักการสอนให้เกิดสันติภาพและสันติสุขแก่บุคคลและสังคมได้ในการนำมาปฏิบัติในชีวิตจริง

คำสำคัญ: รูปแบบ; อภัยทาน; พระไตรปิฎก

Abstract

This research article had three objectives; 1) to study the concept of forgiveness (Abhayadāna) according to the Tipiṭaka, 2) to promote the practice of forgiveness in line with the Tipiṭaka, and 3) to propose a model of forgiveness based on the Tipiṭaka, it was qualitative research in the form of documentary research. The result of the study found that: 1) The concept of forgiveness (Abhayadāna) in the Tipitaka offers a fundamental understanding and framework based on the Buddha's teachings concerning the elimination of anger, the root cause of hatred and vengeance. The Buddha described the outcomes of eradicating anger, which lead to happiness, including fearlessness, freedom from danger, and safety, stemming from virtues such as the Brahmavihara Dhamma and true wisdom, which ultimately lead one toward a good and peaceful life. 2) The Promoting of forgiveness (Abhayadāna) according to the Tipitaka by understanding oneself, beginning with not holding enmity or harboring grudges against anyone. This is achieved through awareness of everything that happens, with the mind placed on the principle of loving-kindness (metta) or the Brahmavihara Dhamma. By practicing boundless loving-kindness (appamāṇa), one ensures freedom from hostility and refrains from harboring ill will toward all beings. The aim is to bring benefit and happiness to all beings in every place and every aspect of life, while viewing every situation within the framework of the teachings on the law of kamma. 3) The model of forgiveness (Abhayadāna) according to the Tipitaka involves offering forgiveness through body, speech, and mind by protecting all beings and preventing harm, in conjunction with the principle of loving-kindness and adherence to the Five Precepts. These practices serve as a form of protection, similar to various types of insurance: (1) life insurance, (2) property insurance, (3) family insurance, (4) social security, and (5) health insurance. By embracing these principles, we can live a balanced life. Furthermore, it is a guiding principle that promotes peace and harmony for both individuals and society when practiced in daily life.

Keywords: Model; Abhayadāna; Tipiṭaka

บทนำ

การศึกษาวิจัยเรื่องนี้ เกิดขึ้นจากความสนใจที่จะศึกษาถึงความสำคัญของการให้อภัย (Forgiveness) เป็นการให้ที่ยิ่งใหญ่สำหรับมนุษย์ หากแต่เป็นสิ่งยากยิ่งในการที่จะให้ (ธรรมสภาศูนย์หนังสือพระพุทธศาสนา, มปป.) ในทางพระพุทธศาสนาได้สอนเรื่องการให้อภัยไว้ว่า เป็นการให้ชนิดหนึ่ง ในที่นี้หมายถึง การที่บุคคลเว้นจากการฆ่าสัตว์ (ปาณาติบาต เวมณี ฯ) เว้นจากทำร้าย

มนุษย์หรือเป็ดเปียนสัตว์ต่าง ๆ เป็นต้น ชื่อว่า “ให้อภัย” คือ ให้ความเป็นผู้ไม่มีภัย ไม่มีเวร ไม่เบียดเบียนแก่สัตว์ทั้งหลาย ครั้นให้อภัยได้แล้ว ย่อมเป็นผู้มีส่วนแห่งความไม่มีภัย ไม่มีเวร และไม่ถูกเบียดเบียน ซึ่งเป็นมหาทาน (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 23 ข้อที่ 39 หน้าที่ 300, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “อภัยทาน”

อภัยทาน (Abhayadāna) เป็นคุณธรรมที่เป็นประโยชน์ต่อผู้ให้มากกว่าผู้รับ เช่นเดียวกับทานทั้งหลาย อภัยทานหรือการให้อภัย เป็นสิ่งที่ทุกคนควรฝึกหัดปฏิบัติเป็นประจำสม่ำเสมอ เพราะจะเป็นผลดีทั้งแก่ตนเอง คนอื่น และสังคม ถ้าเราสามารถให้อภัยแก่คนทั้งโลกได้ โลกก็จะมีแต่ความสงบร่มเย็น เมื่อเกิดขึ้นในใจจะยังจิตใจของผู้นั้นให้บริสุทธิ์ และสามารถปลดปล่อยจากความกังวล ความมีดমনของความโกรธและจิตใจที่มัวหมองให้แจ่มใส อธิบายได้ว่า ใจแบบไหนที่ยังความสุข-ทุกข์ให้เกิดขึ้นแก่ตน ในความเป็นจริง ใครก็ตามที่สนใจจัดการกับความโกรธในจิตใจของตน ต้องมุ่งเน้นไปที่การฝึกฝนตนเพื่อให้อภัยความผิดทั้งหมด โดยเริ่มต้นไม่ต้องบังคับตนเองมากเกินไปในช่วงแรก ๆ ตัวอย่างเช่น เมื่อเราอยู่ในสังคมหมู่หมา มีทั้งคนดีและไม่ดีปะปนกันไป อาจมีความขัดแย้งเล็กน้อยเกิดขึ้น หากเรารู้สึกโกรธ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องเล็กน้อยหรือรุนแรง เราควรมองว่ามันเป็นโอกาสในการฝึกจิตใจของเราให้อภัย เพราะเรื่องเหล่านี้ไม่คุ้มค่าที่จะเก็บความโกรธไว้เลย แต่บางครั้งเราไม่ได้ตั้งใจที่จะยึดติดกับมันและอาจจะไม่รับให้อภัย ความโกรธอาจจะค่อย ๆ จางหายไปเองก็ได้

ความโกรธที่หายไปเองนั้น เป็นเรื่องปกติและเป็นการให้อภัยอีกประเภทหนึ่ง เพราะทุกสิ่งที่เกิดขึ้นต้องสิ้นสุดลงในที่สุด มันไม่ใช่รูปแบบของการจัดการทางจิตใจแต่อย่างใด แต่ความโกรธที่จางหายไปเพราะความตั้งใจที่จะให้อภัยนั้นเป็นการจัดการจิตใจโดยตรง เป็นการยกระดับของจิตใจให้ดีขึ้นสูงขึ้นและมีคุณค่ามากขึ้น ผู้ที่ฝึกฝนการดูแลตนเองควรตระหนักถึงความสำคัญของจิตใจ ควรมีสติทำความเพียรและอบรมจิตใจให้คุ้นเคยกับการให้อภัยอยู่เสมอ ๆ เมื่อความโกรธเกิดขึ้นกับใครก็ตาม เนื่องจากการกระทำความผิดใด ๆ เราควรพยายามมีสติและหาวิธีที่จะปลุกฝังการให้อภัยในใจของเรา ก่อนที่ความโกรธจะดับไปเอง การทำเช่นนี้จะประโยชน์ต่อตัวเราเอง แต่ถ้าเราปล่อยให้ความโกรธจางหายไปเอง มักจะไม่หายไปอย่างสมบูรณ์ เพราะว่า มูลรากของความขุ่นเคืองมักจะคงอยู่และความโกรธอาจเกิดขึ้นอีกในอนาคต ผู้ที่ฝึกฝนจิตใจให้คุ้นเคยกับการให้อภัย แม้จะไม่มีการขอโทษก็ยังสามารถให้อภัยได้ ในทางตรงกันข้าม ผู้ที่ไม่เคยฝึกฝนจิตใจให้คุ้นเคยกับการให้อภัยมักจะโกรธและปล่อยให้มันดำเนินต่อไปเอง แม้เมื่อได้รับคำขอโทษแล้วก็ตาม พระพุทธเจ้าตรัสไว้ในอนุมานสูตรว่า “วิธีฝึกตนไม่ให้โกรธง่าย” คือ การที่เราสามารถพิจารณาตนเองได้ เราจักเป็นผู้ให้อภัยได้ง่ายหรือมีแนวโน้มที่จะโกรธน้อยลง (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 12 ข้อที่ 148 หน้าที่ 193-196, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) การรู้จักหาเหตุผล อูบายวิธี และวิธีการป้องกันไม่ให้ความโกรธเกิดขึ้นในจิตใจของเราที่มีต่อผู้อื่นในเรื่องใดเรื่องหนึ่งก็ตาม ควรเป็นวิธีที่ถูกต้อง เราต้องพัฒนาจิตใจของเราอย่างสม่ำเสมอ ๆ ด้วยความมุ่งมั่นและฝึกฝนตนเอง ในเหตุผลนั้น ๆ ถ้ายังเราให้ความสำคัญกับการจัดการจิตใจมากเท่าไร ผลลัพธ์ก็จะยิ่งชัดเจนมากขึ้นเท่านั้น ซึ่งจักนำเราไปสู่การลดความโกรธและเพิ่มการให้อภัยกันได้ง่าย พร้อมกับความเห็นอกเห็นใจที่มากขึ้น (สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก, 2557)

ในการศึกษาครั้งนี้ ได้เลือก “รูปแบบการให้อภัยทานตามแนวพระไตรปิฎก” นี้มาเพื่อเสนอให้เห็นแนวทางการพิจารณาเรื่องการให้อภัยทาน อีกทั้งเป็นการเข้าใจบริบทว่ามีความสำคัญต่อการ

เข้าใจเรื่องการให้ความไม่น่ากลัว ให้ความไม่มีภัย หรือให้ความปลอดภัยในชีวิตอย่างไร เพื่อเข้าใจถึงเป้าหมายของการมีชีวิตที่ดีต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการให้อภัยตามแนวพระไตรปิฎก
2. เพื่อส่งเสริมการให้อภัยตามแนวพระไตรปิฎก
3. เพื่อนำเสนอรูปแบบการให้อภัยตามแนวพระไตรปิฎก

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัย ได้ศึกษาใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) แบบวิจัยเอกสาร (Documentary Research) ด้วยการศึกษาค้นคว้าจากหนังสือ ตำรา เอกสารเชิงวิชาการ บทความทางวิชาการ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และข้อมูลจากเว็บไซต์ต่าง ๆ ที่มีเนื้อหาที่เกี่ยวข้อง และแบบภาคสนาม (Field-Work Research) เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านวิชาการทางพระพุทธศาสนาและสาขาวิชาพระไตรปิฎก เป็นต้น

กลุ่มเป้าหมาย/ผู้ให้ข้อมูลหลัก

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัย ได้ศึกษาข้อมูลด้านประชากรที่เป็นกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักที่สามารถให้การสัมภาษณ์ สนทนา และตอบแบบสอบถาม เป็นผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านวิชาการ ดังนี้ 1) อาจารย์ฝ่ายบรรพชิต จำนวน 7 รูป 2) อาจารย์ฝ่ายฆราวาส จำนวน 8 ท่าน รวมทั้งสิ้น จำนวน 15 รูป/ท่าน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัย ได้ดำเนินการสร้างเครื่องมือเพื่อการวิจัยตามวัตถุประสงค์ คือ วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) แบบภาคสนาม (Field-Work Research) โดยใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ได้กำหนดกลุ่มเป้าหมาย คือ ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) เพื่อให้ได้มาซึ่งรูปแบบการให้อภัยตามแนวพระไตรปิฎก

แบบสัมภาษณ์เชิงลึกประกอบด้วยคำถาม 3 ข้อ ได้แก่

- ข้อที่ 1 สภาพการให้อภัยตามแนวพระไตรปิฎก
- ข้อที่ 2 ส่งเสริมการให้อภัยตามแนวพระไตรปิฎก
- ข้อที่ 3 รูปแบบการให้อภัยตามแนวพระไตรปิฎก

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1) รวบรวมข้อมูล จากชั้นปฐมภูมิ (Primary Source) และชั้นทุติยภูมิ (Secondary Source) ที่มีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยนี้

2) ผู้วิจัยติดต่อหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระไตรปิฎกศึกษา เพื่อขอหนังสือความร่วมมือในการทำวิจัยจากบัณฑิตศึกษา ไปยังกลุ่มเป้าหมาย จำนวน 15 รูป/คน

3) ผู้วิจัยนำแบบสัมภาษณ์ ไปสัมภาษณ์เชิงลึก กลุ่มเป้าหมาย/ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 15 รูป/คน จำนวน 15 ฉบับ และรับคืนมาด้วยตนเองทั้งหมดแล้วตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์

4) เมื่อได้แบบสัมภาษณ์มาจำนวน 15 ฉบับ ถือว่าเป็นแบบสัมภาษณ์ที่สมบูรณ์แล้ว นำไปวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ในการวิจัย

5) การวิเคราะห์ข้อมูล ประกอบด้วย ข้อมูล 3 ส่วน คือ

(1) ข้อมูลที่เป็นแบบบันทึกการสัมภาษณ์ประกอบด้วย ชื่อผู้ให้ข้อมูลหลัก วันที่ ช่วงเวลา สถานที่สัมภาษณ์ สัมภาษณ์ครั้งที่ ชื่อผู้สัมภาษณ์ และบทสัมภาษณ์

(2) ข้อมูลที่เป็นแบบวิเคราะห์จากการสัมภาษณ์เชิงลึกซึ่งประกอบด้วย ชื่อผู้ให้ข้อมูล ชื่อผู้สัมภาษณ์ เหตุการณ์/สถานการณ์ และการตีความเบื้องต้น แล้วจึงทำการวิเคราะห์เชิงพรรณนา

(3) เมื่อวิเคราะห์ข้อมูลเสร็จเรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยนำผลที่ได้จากการวิเคราะห์ในแต่ละประเด็นมาสรุป เพื่อนำไปสู่ขั้นตอนของการเขียนรายงานการวิจัย สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะในการทำวิจัยในครั้งต่อไป

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

จากการวิจัย สรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ได้ดังต่อไปนี้

1. สภาพการให้อภัยทานตามแนวพระไตรปิฎก สภาพการให้อภัยทาน พบว่า เป็นแนวคิดให้ความไม่น่ากลัว ให้ความปลอดภัย(พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 23 ข้อที่ 39 หน้าที่ 300-301, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ในที่นี้หมายถึง การไม่ผูกโกรธ การไม่ถือโทษ และไม่พยาบาทจองเวรกับใคร เป็นทานที่ให้ได้อย่างที่สุด เมื่อกระทำได้แล้วจะเป็นคนที่มีเมตตา มีศีลธรรม เจริญองกาม สะอาดตามไปด้วย เพื่อให้เข้าใจง่ายและอยากทำได้จริง แนวคิดการไม่ผูกเวร โดยการให้อภัยทานย่อมทำให้จิตของผู้ให้อภัยทานหลุดพ้นจากบ่วงเวรและบ่วงกรรมได้ (พระเมธาวิเชียร, รศ. ดร., 2567) ขอให้เราพิจารณาเหตุผลถึงความต่อเนื่องของผลกรรมที่ส่งผลข้ามภพข้ามชาติ ดังปรากฏใน “เสริวณิชชาดก” พระเวททตได้ผูกอาฆาตในพระโพธิสัตว์ ซึ่งพระโพธิสัตว์ได้เสวยพระชาติเป็นพ่อค้าชื่อเสริวะ ฝ่ายพระเวททตเกิดเป็นพ่อค้าชื่อเสริวะเหมือนกัน แต่พระเวททตได้หลอกซื้อขายสินค้าแก่ประชาชน เมื่อถูกพระโพธิสัตว์ชื่อของตัดหน้าทำให้เสียใจเป็นอย่างยิ่งจึงได้ผูกอาฆาตจองเวรในพระโพธิสัตว์นับชาตินี้เป็นชาติแรก พระเวททตอาศัยกิเลส คือ ความโลภมากจนเกินประมาณของตน เมื่อไม่ได้ดังปรารถนาก็เกิดโทสะ คือ ความเศร้าโศกเสียใจติดตามมา เมื่อรุนแรงขึ้น ก็เป็นเหตุให้ผูกโกรธ คือ พยาบาทอาฆาตจองเวร (พระไตรปิฎกอรรถกถา ภาษาไทย เล่มที่ 2 ข้อที่ - หน้าที่ 175, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2559) ในที่สุดแม้ในชาติที่เป็นพระเวททตก็อาศัยความโลภอยากเป็นใหญ่ คิดจะเป็นพระพุทธเจ้าเสียเอง เป็นเหตุให้ทำอนันตริยกรรม คือ ประทุษร้ายพระพุทธเจ้าจนถึงหื้อพระโลหิต (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 7 ข้อที่ 340 หน้าที่ 187-190, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) และทำสังฆเภท ต้องถูกธรณีสูบจนรอกเวจีในที่สุด ถึงกระนั้นสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงพยากรณ์ไว้ว่า เมื่อท่านพ้นจากนรกเวจี ท่านก็จะได้ตรัสรู้เป็นพระปัจเจกพุทธเจ้านามว่า “อัญญิสสระ” ทั้งนี้ เพราะท่านถูกธรณีสูบลงไปถึงคอ ท่านได้สำนึกผิด ถวายกระดูกคงเป็นพุทธบูชาขอถึงพระพุทธเจ้าเป็นสรณะ(พระไตรปิฎกอรรถกถา ภาษาไทย เล่มที่ 1 ข้อที่ - หน้าที่ 140, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2559) เรื่องราวของกรรมยุติธรรมเสมอ ๆ ฉะนั้น เราควรให้ความไม่น่ากลัว ให้ความปลอดภัย หรือยกโทษ ไม่พยาบาทจองเวร เป็นคนที่มีจิตใจเมตตา หากมีเมตตาแล้วย่อมเกิดการ

ให้อภัยทาน ซึ่งเป็นการละโทษที่มีอยู่ในจิตใจได้เป็นอย่างดี อันนำมาซึ่งการลดการจองเวรข้ามภพข้ามชาติให้สิ้นสุดได้

2. ส่งเสริมการให้อภัยทานตามแนวพระไตรปิฎก การส่งเสริมให้อภัยทาน พบว่า เป็นมหาทาน คือ ทานอันยิ่งใหญ่ เรียกอีกอย่างว่า “อภัยทาน” จะเห็นได้ว่า ที่กล่าวในพระไตรปิฎกนั้น แท้ที่จริงก็คือ “เมตตา” (รศ. ดร.วุฒินันท์ กันทะเตียน, 2567) และ “ศีล 5” นั้นเอง (พระเมธีวชิรบัณฑิต, ศ. ดร., 2567)

ประการแรก การส่งเสริมให้อภัยทานด้วยเมตตา ความปรารถนาอยากให้ผู้อื่นเป็นสุข รวมถึงมีเมตตาต่อสรรพสัตว์ด้วย (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 25 ข้อที่ 8 หน้าที่ 22, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) แต่ก่อนที่จะปรารถนาให้ผู้อื่นเป็นสุข เราควรต้องมีความปรารถนาอยากให้ตนเองเป็นสุข ไม่มีใครอยากให้ตนเองเป็นทุกข์ “สุข” ในที่นี้มีได้หมายถึง สุขทางโลก ซึ่งได้มาจากทรัพย์สินเงินทอง ลาภ ยศ และสรรเสริญ แต่เป็นสุขที่ได้จากทางธรรม คือ “สุขที่ใจ” อันไม่ยึดมั่นถือมั่นกับสิ่งใด ๆ ที่ทำให้ตนเองเป็นทุกข์ เป็นความสุขที่ปลอดภัย (พระเมธีวชิรญาณ, ศศ. ดร., 2567)

ประการที่สอง การส่งเสริมให้อภัยทานด้วยศีล ความปกติของมนุษย์ผู้ที่มีใจสูงต้องมศีล เป็นผู้ที่มีเจตนาตั้งใจที่จะงดเว้น ได้แก่ (1) การไม่ทำสัตว์มีชีวิตให้ตกลงไป (2) การไม่ถือเอาสิ่งของที่เจ้าของมิได้ให้มาเป็นเจ้าของ (3) การไม่ประพฤติดินในกามทั้งหลาย (4) การไม่ประพฤติดินทางวาจา และ (5) การไม่ดื่มสุราและเสพของมึนเมา สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้นั้น มนุษย์ผู้ชื่อว่า “ใจสูง” พึงกระทำอย่างเป็นปกติสุข แต่หากมนุษย์ผู้ใดไม่กระทำแล้วก็ชื่อว่า ผิดปกติจากความเป็นมนุษย์เพราะว่า “ใจต่ำ” โดยการรักษาศีลเพราะนอกจากจะเกิดประโยชน์แก่ตนเองแล้ว ยังเป็นการให้แก่สรรพสัตว์อื่น สิ่งอื่น และผู้อื่นอีกด้วย ซึ่งทำให้จิตใจของเราผ่องใสมากยิ่งขึ้น ๆ (แก้วธารา, 2560)

3. นำเสนอรูปแบบการให้อภัยทานตามแนวพระไตรปิฎก การนำเสนอรูปแบบการให้อภัยทานตามแนวพระไตรปิฎกประกอบด้วยการปฏิบัติทางกาย ทางวาจา และทางใจ ดังนี้

1) การให้อภัยทานทางกาย

(1) หลักการให้อภัยทาน การให้อภัยทานทางกาย ที่เป็นกุศลก็คือ แสดงความเมตตาต่อสรรพสัตว์ เช่น การไม่ฆ่าสัตว์ ไม่เบียดเบียนชีวิต ไม่ลักทรัพย์ และไม่ประพฤตินกามทั้งหลาย (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 23 ข้อที่ 39 หน้าที่ 300-301, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) นี้ชื่อว่า “การให้อภัยทานทางกาย” โดยมีศีลเป็นกรอบสำหรับการกระทำแห่งความเอื้อเฟื้อ เป็นรูปแบบการให้อภัยทานร่วมด้วย ซึ่งจะให้ชัดเจนต่อการกระทำทางกายก็คือ “ภาวะกฏแห่งกรรม” โดยกฏแห่งกรรมนี้ หากไม่มีเมตตาและศีลแล้ว การกระทำกรรมชั่วก็ย่อมส่งผลให้ได้รับความทุกข์กายทั้งสิ้น ให้เราสังเกตว่า เมื่อเวลาที่เราไปเบียดเบียนคนอื่นและสัตว์อื่น ๆ นั้น เราทำให้พวกเขาเจ็บปวดทั้งกายหรือใจ เช่น การฆ่าสัตว์ ทรมานสัตว์ ลักทรัพย์ และประพฤตินกามที่ไม่เหมาะสม ย่อมสื่อถึงจิตใจและกายที่ไม่สะอาดของเราที่ซึ่งไร้ความเมตตาที่ทำให้เขาได้รับความทุกข์ เราก็ก่อเกิดทุกข์ตามกฏแห่งกรรม

(2) วิธีการให้อภัยทาน การรักษาศีลข้อแรก คือ การงดเว้นจากการฆ่าสัตว์ตัดชีวิต ซึ่งหมายถึง การไม่ทำร้ายผู้อื่น ไม่ว่าจะเป็นคน สัตว์อื่น สิ่งอื่น หรือแม้แต่ตนเอง เป็นการไม่จองเวร ไม่ผูกเวรต่อกันอีกต่อไป (พระเมธาวิเชียร, รศ. ดร., 2567) ถือเป็นการให้อภัยทาน ในที่นี้หมายถึง “เมตตาและศีล” เป็นการแสดงความเห็นอกเห็นใจให้ชีวิตแก่ผู้อื่น เป็นการปล่อยวางความโกรธ ความโลภ และความหลง เพราะการทำร้ายทำลายชีวิตโดยเจตนาอันนี้ย่อมมีเหตุหลายปัจจัย เช่น การกระทำ

ที่เกิดจากความโกรธ ความโลภ และความหลง ตัวอย่างเช่น องค์กรนิมิต ผู้ที่ฆ่าคนเพราะถูกหลอกโดยคำสอนเท็จของอาจารย์ ซึ่งทำให้เชื่อว่าการฆ่าจะนำเขาไปสู่การเป็นพรหม สุดท้ายพระพุทธรูปเจ้าสอนองค์กรนิมิตเกี่ยวกับธรรมะและด้วยบุญที่สะสมในอดีตชาติทำให้เขาเกิดดวงตาเห็นธรรมจากจิตที่เป็น “มิจฉาทิฐิ” เพราะความลุ่มหลงในคำสอนที่ผิด ๆ ก็กลับกลายเป็น “สัมมาทิฐิ” และในที่สุดก็บวชในพระพุทธศาสนา ได้บรรลอรหัตต์ แต่ท่านยังต้องเผชิญกับผลกระทบที่ตามมาจากการกระทำ เช่น ไม่ได้รับบิณฑบาตและถูกขว้างปาด้วยก้อนหิน ดังนั้น ชีวิตทุกชีวิตที่เกิดมาล้วนมีคุณค่าในตัวของมันเอง ไม่ว่าจะเป็นสัตว์เล็กหรือสัตว์ใหญ่ก็ตาม หรือมนุษย์ก็ตจิ่งได้มีการบัญญัติให้การละเว้นการเบียดเบียนชีวิตเป็นศีลข้อแรกก็เนื่องด้วยเหตุที่ว่าสรรพสัตว์ย่อมรักชีวิตของตนมากกว่าสิ่งอื่นใด ๆ

การรักษาศีลข้อสอง คือ การงดเว้นจากการลักขโมย (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 23 ข้อที่ 39 หน้าที่ 300-301, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) เช่น การไม่โกงกิน การไม่ทุจริต หรือการซื้อสัตย์ในรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งถือเป็นวิธีการให้ความปลอดภัยต่อทรัพย์สินของผู้อื่นและยังประโยชน์ต่อตนเองด้วย โดยเฉพาะ การกำจัดความโลภออกจากจิตใจ ความปรารถนาที่จะครอบครองสิ่งที่เป็นของผู้อื่นเกิดจากความโลภ (โลภะ) หรือมลทินต่าง ๆ ผู้ที่ไม่ติดอยู่กับความโลภสามารถปล่อยวางได้ง่ายขึ้น การพัฒนาจิตใจที่ดีจึงทำได้ง่ายขึ้นเช่นกัน ในทางตรงกันข้าม หลายคนที่พันผูกอยู่กับความโลภมักพบว่า การหลุดพ้นนั้นยาก ตัวอย่างเช่น บางคนขโมย โกงกินไม่รู้จักพอ กลายเป็นคนที่คุ้นเคยกับการกระทำเหล่านั้น จนทำให้จิตใจของพวกเขาเป็นมิจฉาทิฐิ เมื่อถูกจับได้พวกเขาอาจยังไม่ตระหนักถึงความผิดของตน บางคนแม้จะถูกจำคุกก็ยังกลับไปทำพฤติกรรมเดิม ๆ ทำผิดซ้ำแล้วซ้ำเล่า แสดงให้เห็นว่า จิตใจของพวกเขาถูกบดบังด้วยความหลงผิดอย่างมาก นำไปสู่การหมกมุ่นกับความโลภและไม่เชื่อในกฎแห่งกรรมอีกด้วย บุคคลเหล่านี้พบว่า การพัฒนาจิตใจที่ดีนั้นเป็นเรื่องยาก เมื่อถึงเวลาที่พวกเขาจะตาย จิตใจของพวกเขายังคงปรารถนาสิ่งที่เป็นของผู้อื่น หลังจากตายไปก็ไปเกิดเป็น “เปรต” ต้องทนทุกข์จากความหิวโหยที่ไม่มีที่สิ้นสุดจากความโลภและความไม่ซื่อสัตย์ในชีวิตมนุษย์ของพวกเขา ดังนั้น พวกเขาจึงต้องไปเกิดเป็นเปรต เพื่อให้ได้รับความอดอยากบ้างในระดับหนึ่ง

การรักษาศีลข้อสาม คือ การงดเว้นประพฤติดมในกาม เป็นการให้ความปลอดภัยแก่ภรรยาสามี และบุตรของผู้อื่น เพราะการละเมิดสิทธิของผู้อื่นย่อมส่งผลให้เกิดความทุกข์ในจิตใจ นำไปสู่ชีวิตที่ไม่สุขสบาย นอกจากนี้ ผู้อื่นยังต้องประสบกับผลกระทบจากการกระทำของเรา สร้างวงจรกรรมที่ไม่สิ้นสุด การรักษาข้อที่สามนี้ยังช่วยฝึกจิตใจให้หลุดพ้นจากความปรารถนาในความสุขทางประสาทสัมผัสกิเลสด้านราคะอีกด้วย สาเหตุหลักของการประพฤติดมทางเพศ (กาม) ย่อมเกิดจากการยึดติดกับรูป รส กลิ่น เสียง และความรู้สึกทางกายของผู้อื่น ซึ่งกระตุ้นให้เกิดการตอบสนองต่อความปรารถนาที่เกิดจากความพอใจส่วนตัว เช่น ความรัก ความใคร่ และความหลงใหลในร่างกายของผู้อื่น ทั้งหมดนี้เกิดจากความปรารถนาของตนเองทั้งสิ้น

(3) แนวทางประยุกต์ใช้การให้อภัยทานทางกายในพระไตรปิฎกกับสังคมไทย การเชิญชวนชาวพุทธให้ปฏิบัติตามหลักศีล 5 หลักเบญจศีล (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 22 ข้อที่ 172 หน้าที่ 288, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ชื่อได้ว่าเป็นมหาทาน และเป็นการเจริญเมตตา ในที่นี้หมายถึง “ความมีเมตตา” เป็นหลักสากลที่นำไปสู่การให้อภัยทาน หรืออโหสิกรรมตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา เมื่อทุกคนยึดมั่นรักษาศีล คือ การไม่ทำร้าย

การไม่ลักขโมย การไม่โกงกิน การไม่ทุจริต และการไม่ประพฤติดีในกามทั้งหลาย ดังกล่าวนี้อาจสามารถปฏิบัติตามหลักเมตตาได้ง่ายยิ่งขึ้น ๆ ปลอ่ยวางความโกรธ ความอาฆาต ความพยาบาท และความเกลียดชัง ด้วยการละจองเวรเพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมทางกายไปในทางที่ดีขึ้น

2) การให้อภัยทานทางวาจา

(1) หลักการให้อภัยทาน การให้อภัยทานทางวาจา ที่เป็นกุศลก็คือ การไม่พูดเท็จ ไม่พูดส่อเสียด ไม่พูดเพื่อเจ้า และไม่พูดหยาบคาย (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 23 ข้อที่ 39 หน้าที่ 300-301, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) นี้ชื่อว่า “ให้อภัยทานทางวาจา” โดยมีศีลเป็นรูปแบบการให้อภัยทานร่วมด้วย ซึ่งจะให้ชัดเจนต่อการกระทำทางวาจาก็คือ “ภาวะกฏแห่งกรรม” โดยกฏแห่งกรรมนี้หากไม่มีเมตตาและศีลแล้ว กรรมชั่วก็ย่อมส่งผลให้ได้รับความทุกข์จากทั้งสี่น ให้เราสังเกตว่าเวลาที่เรารู้ผิด โทษ โทษ หลอกหลวงคนอื่นและสัตว์อื่นนั้น ๆ ให้เขาเจ็บปวดทั้งทางกายหรือทางใจ แสดงถึงความเห็นแก่ตัวของเรา ความไม่จริงใจ ไม่ซื่อสัตย์ ซึ่งโดยพื้นฐานแล้ว มนุษย์มักจะรักตัวเองมากกว่ารักผู้อื่น เช่น หากพวกเขาทำผิดและการยอมรับความผิดนั้นอาจนำไปสู่ความทุกข์หรือทำให้ผู้อื่นโกรธ พวกเขาอาจเลือกที่จะโกหกและหลอกหลวงผู้อื่น เพื่อให้ดูเหมือนว่าตนไม่ได้ทำอะไรผิด นี่คือการโกหกเพื่อปกป้องตัวเองจากการถูกตำหนิ ย่อมสื่อถึงจิตใจที่ไม่สะอาดของเขา ซึ่งไร้ความเมตตาที่ทำให้เขาได้รับความทุกข์ เขาก็ย่อมเกิดทุกข์ตามกฏแห่งกรรม เช่น เกิดความหวาดระแวง วิตกกังวล หรือหวาดกลัวย่อมเกิดขึ้นทันที นั่นหมายถึง เขาได้รับทุกข์แล้ว ในทางตรงกันข้าม หากเราสามารถสำรวจวาจา รักษาคำพูด มีเมตตา และรักษาศีลควบคู่กันไปได้แล้ว การกระทำทางวาจาก็จะสะอาด ไม่ก่อทุกข์ร้อนให้แก่ตนเองและผู้อื่น

(2) วิธีการให้อภัยทาน การรักษาศีลข้อสี่ คือ การงดเว้นจากการพูดเท็จ ซึ่งหมายถึง การปฏิบัติที่เกี่ยวกับความซื่อสัตย์ เป็นต้น เนื่องจากการโกหกนำไปสู่จิตใจที่ไม่ดี เพราะคนเรารู้แกล้งอยู่ แล้วว่าสิ่งที่พูดนั้นเป็นความจริงหรือไม่จริง บางคนโกหกบ่อย ๆ จนกลายเป็นนิสัย ซึ่งเป็นการกระทำที่ไม่ดี นิสัยเหล่านี้จะถูกบันทึกในจิตใจ ทำให้เกิดความสับสนและความเศร้าโศกง่าย บางคนถึงกับหลงผิดคิดว่าการโกหกเป็นสิ่งที่ดี เช่น การโกหกเพื่อหลีกเลี่ยงความผิด ซึ่งทำให้พวกเขาสามารถทำผิดซ้ำแล้วซ้ำเล่า เพราะเชื่อว่าการโกหกของตนจะไม่ถูกจับได้ จนกลายเป็นนิสัย ในกรณีที่บุคคลหลอกหลวงผู้อื่น พวกเขาอาจหลงใหลจนเชื่อว่าการกระทำเหล่านี้ไม่เป็นบาปอะไร ชื่อว่า มีจิตเป็นมิจฉาทิฐิ ไม่รู้จักบุญ ไม่รู้จักบาป และไม่สำนึกในการกระทำของตนก็ทำไปเรื่อย ๆ ขาดความเข้าใจในคุณและโทษ และยังกระทำต่อไปโดยไม่มีการไตร่ตรอง การโกหกเป็นสิ่งที่มนุษย์ทำบ่อยครั้งและเป็นสิ่งที่พบได้บ่อยที่สุดในศีลห้าข้อ เพราะผู้คนไม่รู้สึกรู้ว่าการโกหกมีผลกระทบที่สำคัญอะไรมากนัก ทำให้เกิดความไม่ซื่อสัตย์ ไม่ระมัดระวัง แม้แต่เด็กเล็ก ๆ ก็รู้จักวิธีโกหกเพื่อหลีกเลี่ยงปัญหาเพื่อให้ตนเองพ้นผิด หากเราต้องการปลูกฝังจิตใจของตนให้มีคุณธรรมซื่อสัตย์ เราควรหลีกเลี่ยงการจากการพูดเท็จ ยังรวมไปถึงการใช้คำพูดที่ไม่สุภาพ การพูดในทางเสื่อมเสีย การนินทา และการใส่ร้ายผู้อื่น ดังนั้น การหลีกเลี่ยงการทำลายศีลข้อสี่ที่สามารถช่วยกำจัดความหลงและนำจิตใจไปสู่ความดีและให้อภัยทานได้

(3) แนวทางประยุกต์ใช้การให้อภัยทานทางวาจาในพระไตรปิฎกกับสังคมไทย การเชิญชวนชาวพุทธให้ปฏิบัติตามศีล 5 หรือหลักเบญจศีล (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 22 ข้อที่ 172 หน้าที่ 288, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ชื่อได้ว่า เป็นมหาทาน และเป็นการเจริญเมตตา ในที่นี้หมายถึง “ความมีเมตตา” เป็นหลักสากลที่นำไปสู่การให้อภัยทาน

หรือโอฬารกรรมตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา หากเราเปิดใจให้กว้าง รู้จักใช้ความเมตตาแก่ตนเองและผู้อื่นแล้ว ย่อมทำให้เราปราศจากความทุกข์ที่เข้ามาหาเราก่อนนั่นเอง เมื่อทุกคนยึดมั่นรักษาศีลและปฏิบัติเมตตาได้แล้ว ก็จะสามารถปล่อยวางความอาฆาต พยาบาท ละจองเวรทางวาจา เช่น ไม่พูดวจีที่让别人อื่น สัตว์อื่นให้เดือนร้อน ให้รู้จักพูดขอโทษเมื่อกระทำความผิด และพยายามปลูกฝังสติปัญญาให้กลับมาเป็นคนคิดดี พุทธิ ยึดมั่นใจใสเบิกบาน ไม่ว่าร้ายใคร ใช้ชีวิตด้วยความมีเมตตาและมีศีลธรรม เพื่อกระตุ้นให้บุคคลมีพฤติกรรมที่ดีในอนาคตอย่างแท้จริง

3) การให้อภัยทางใจ

(1) หลักการให้อภัยทางใจ การให้อภัยทางใจ ที่เป็นกุศลก็คือ การให้ความไม่น่ากลัว ให้ความปลอดภัย (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต), 2559) และไม่พยาบาทปองร้ายผู้อื่น เห็นชอบทำนองคลองธรรม นี้ชื่อว่า “ให้อภัยทางใจ” โดยมีศีลเป็นรูปแบบการให้อภัยทางใจด้วย ซึ่งจะให้ชัดเจนต่อการกระทำทางใจก็คือ “ภาวะกฎแห่งกรรม” โดยกฎแห่งกรรมนี้หากไม่มีเมตตาและศีลแล้ว กรรมชั่วก็ย่อมส่งผลให้ได้รับความทุกข์ใจทั้งสิ้น ให้เราสังเกตว่า เวลาที่เราพยาบาทปองร้าย โลภอยากได้ของผู้อื่น เห็นผิดทำนองคลองธรรมและการกระทำทั้งหมดทำให้เขาเจ็บปวดทั้งทางกาย ทางวาจา และทางใจ การกระทำนั้นถ้าแสดงเจตนาหรือตั้งใจทำอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อให้ได้ตามผลที่หวัง จึงจะเป็นกรรมหนัก ไม่ว่าจะเป็นกรรมชั่วทางใจ ซึ่งโดยพื้นฐานแล้วใจที่ชั่วจักมีองค์ประกอบไปด้วยวาจาและกายพร้อมครบองค์สาม ย่อมสื่อถึงจิตใจที่ไม่สะอาดของเขาเอง ไร้ซึ่งความเมตตาและศีลธรรมที่มีความพยาบาทปองร้ายผู้อื่นทำให้เขาได้รับทุกข์เดือดร้อน ย่อมเกิดทุกข์ตามกฎแห่งกรรม ก็หมายถึงเขาได้รับทุกข์แล้ว ในทางตรงกันข้าม แต่หากไม่เจตนากระทำกรรมนั้น ย่อมส่งผลตามลำดับ

(2) วิธีการให้อภัยทางใจ ในที่นี้จักขอกกล่าวไว้สองวิธี คือ หลักเมตตาและศีล 5 หลักเมตตา คือ เจตนาที่จะหลีกเลี่ยงการทำร้ายผู้อื่น ตามหลักการของพระไตรปิฎกเรียกว่า “อวิหิงสาวัตถก” หลักการของความคิดและความเห็นอกเห็นใจ หลีกเลี่ยงการทำร้ายหรือสร้างอันตรายต่อผู้อื่น ในทางตรงกันข้าม “วิหิงสาวัตถก” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 12 ข้อที่ 206-211 หน้า 208-221, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) การกระทำและความคิดที่เป็นอันตรายนำไปสู่ความไม่ดีทำให้ทุกข์ เพราะฉะนั้น เราควรฝึกฝนการควบคุมตนเองผ่านแนวคิดที่เรียกว่า “เมตตา” ในการให้อภัยทางใจและศีลธรรมก็ตามมาทำให้เราสามารถใช้ชีวิตอย่างสงบสุขในโลกนี้ การรักษาศีลข้อห้า คือ การละเว้นจากการดื่มสุรายาเสพติดหรือเล่นการพนัน ฯลฯ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 23 ข้อที่ 39 หน้า 300-301, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) นี่เป็นการให้อภัยทางใจ เป็นการสร้างความปลอดภัยในทุกด้านทั้งตนเองและผู้อื่น ซึ่งเป็นรูปแบบหนึ่งของความเอื้อเฟื้อทางจิตใจที่มีระดับปานกลาง จะเห็นได้ว่า การดื่มสุรายาเสพติด สามารถนำไปสู่การสูญเสียสติสัมปชัญญะ อาจส่งผลให้เกิดการละเมิดศีลข้ออื่น ๆ การดื่มสุรายาเสพติดถือเป็นสิ่งที่ทำให้มีเมมาและเป็นความหลงผิดที่สามารถดึงดูดบุคคลได้ง่าย เนื่องจากพวกเขาจะหลงไหลในความสุขที่ได้รับจากการเสพและได้ดื่มเหล่านี ส่วนผู้ที่ไม่ดื่มสุราเป็นประจำ คือ เพียงแค่ดื่มเป็นครั้งคราว ก็ไม่ถือว่าเสพติดและสามารถเปลี่ยนพฤติกรรมได้ง่าย สำหรับผู้ที่ต้องการปลูกฝังความปรารถนาดีในจิตใจ ควรหลีกเลี่ยงการดื่มเครื่องดื่มสุรายาเสพติด หากใครสามารถระงับได้ นั้นหมายความว่าพวกเขาได้ลดความหลงผิดแล้ว

และมีความปรารถนาดีเกิดขึ้นในระดับหนึ่ง และจากนั้นค่อย ๆ ปรับปรุงจิตใจให้ชัดเจนและบริสุทธิ์ยิ่งขึ้น

(3) แนวทางประยุกต์ใช้การให้อภัยทานทางใจในพระไตรปิฎกกับสังคมไทย สังคมไทยปัจจุบัน ปัญหาที่เกิดขึ้นไม่มีปัญหาใดร้ายแรงเท่าหรือเหนือกว่าปัญหาเรื่องวิกฤติทางคุณธรรม จริยธรรม หรือศีลธรรม ซึ่งเป็นรากฐานของการพัฒนาสังคมไทย ถ้ารัฐไม่พัฒนาคนในสังคม ประเทศชาติให้มีคุณธรรมจริยธรรมหรือศีลธรรม เป็นด้านแรก การพัฒนาด้านอื่น ๆ เช่น ด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และการปกครอง เป็นต้น ก็ไม่เกิดผลดีเท่าที่ควร ผู้วิจัย จึงอยากเชิญชวนชาวพุทธให้ปฏิบัติตามคุณธรรม จริยธรรม หรือศีลธรรม ก็คือ หลักศีล 5 หรือเบญจศีล (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 22 ข้อที่ 172 หน้าที่ 288, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) นี้ชื่อได้ว่า เป็นอภัยทาน และเป็นการเจริญเมตตาอย่างยิ่ง ในที่นี้หมายถึง การปลูกฝังความมีเมตตา (ความเห็นอกเห็นใจ) เป็นหลักสากลที่พัฒนาคนในสังคมนำไปสู่การให้อภัยทานได้ หรือหลักอหิंसกรรมเป็นหลักทางด้านปัจเจกบุคคลหรือสังคม เช่น หากศาลให้ลงโทษคนที่ฆ่าคนที่เรารัก เพียงแค่ติดคุก ไม่ก็ปีก้อออกมา เราควรอหิंसกรรมไม่ให้เขาได้รับโทษหรือควรจะให้ที่หลัง ถ้าเราสามารถให้ตอนแรกถือว่าเป็นการสอดคล้องกับหลักเมตตาในการให้อภัยทาน คือ ไม่ถือโทษโกรธเคืองอหิंसกรรม แต่ถ้าให้ตอนหลังเหมือนว่าเราไม่ได้ให้อภัยทาน ไม่มีเมตตาต่อเพื่อนมนุษย์ เป็นเหมือนว่าเราได้รับการแล้วเรารู้สึกว่ายุติธรรมแล้วต่อกันไป ซึ่งมีความคิดหนึ่ง ๆ กล่าวถึงเกณฑ์ของการให้อภัยทาน เป็นการตรวจสอบเรื่องความเมตตาของคนในวัฒนธรรมพุทธศาสนาที่จะต้องประกอบด้วย “เมตตา” (พระมหาขวัณชัย กิตติเมธี, ผศ. ดร., 2567) ก็จักสามารถปล่อยวางความโกรธ ความอาฆาต ความพยาบาท และละการจองเวรทางใจ มีเมตตาเสมอ ๆ เพื่อช่วยสร้างความหวังสำหรับสันติภาพและสันติสุขสงบ อยู่กับความจริงที่เปลี่ยนแปลงไปผ่านการมีสติจิตใจที่มีความเมตตา และรักษาศีลเพื่อให้เกิดความสุขที่เป็นปกติสุข

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการให้อภัยทานตามแนวพระไตรปิฎก” สามารถอภิปรายผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ได้ ดังนี้

1. สภาพการให้อภัยทานตามแนวพระไตรปิฎก พบว่า ประกอบด้วย 3 ประการ คือ (1) การให้ความไม่น่ากลัว (2) การให้ความไม่มีภัย และ (3) การให้ความปลอดภัย เป็นต้น ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่า เหล่านี้แสดงถึงความมีเมตตา สอดคล้องกับการสัมภาษณ์ของ ศ.พิเศษ ร.ท. ดร. บรรจบ บรรณรุจิ (2567) ความมีเมตตาและศีลธรรมที่ดั่งงามทำให้เกิดสภาพการให้อภัยทานได้ง่ายในการดำเนินชีวิต สอดคล้องกับการสัมภาษณ์ของ พระเมธาวิเชียร, รศ. ดร. (2567) ซึ่งหมายถึง การไม่ถือโทษโกรธเคืองต่อผู้อื่น สัตว์อื่น สิ่งอื่น หรือแม้แต่ตนเอง เป็นวิธีให้ความปลอดภัยแก่ชีวิต โดยการไม่ผูกเวรไม่ผูกกรรมกันอีกต่อไป เป็นการกระทำที่เกิดจากคุณธรรม คือ เมตตาพรหมวิหารธรรมและปัญญญาณโดยแท้ สอดคล้องกับผลการวิจัยของ พระพลากร อธิมุตโต (รังสี) (2564) ที่ได้วิจัยเรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์อานิสงส์ของกุศลธรรมที่ส่งผลต่อการเกิดในสุคติภูมิตามหลักพระพุทธศาสนา” พบว่า “การให้อภัยทาน” เป็นการฝึกฝนตนอีกอย่างหนึ่ง โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อลดละสิ่งที่เรียกว่า “โทสะ” หรือ “ความโกรธ” เป็นการแสดงออกถึงการปฏิบัติ “พรหมวิหารธรรม 4” ให้เกิดขึ้นก็คือ (1) เมตตา

ปรารถนาให้ผู้อื่นมีความสุข (2) กรุณา ปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นจากความทุกข์ (3) มุทิตา การเห็นคนอื่นมีความสุขแล้วรู้สึกดีใจ และ(4) อุเบกขา รู้จักวางเฉยอย่างมีปัญญา เมื่อสามารถทำได้จะกลายเป็นคนที่มีจิตใจเมตตา มีศีลธรรม และจักทำให้สังคมประเทศชาติเจริญงอกงามสะอาดตามไปด้วย ไม่สอดคล้องกับความเห็นของ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) (2549) ได้เขียนหนังสือเรื่อง “พระพุทธศาสนาพัฒนาคนและสังคม” อธิบายว่า การให้อภัยทาน ให้ความไม่มียกแกล้งสัตว์ทั้งหลาย ทั้งสัตว์บก สัตว์บิน และสัตว์น้ำ ด้วยการไม่รังแก ไม่เบียดเบียน ช่วยสงวนพันธุ์รักษถิ่นที่อยู่อาศัย ด้วยการรักษาป่า ไม่สอดคล้องกับความเห็นของ พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) (2549) ได้เขียนหนังสือเรื่อง “พุทธวิธีการบริหาร” อธิบายว่า การให้อภัยทาน เมื่อเกิดข้อผิดพลาดในการทำงานหรือล่วงเกินซึ่งกันและกัน การให้อภัยไม่ทำให้ผู้ให้ต้องสูญเสียอะไร เป็นการลงทุนราคาถูกแต่ได้ผลตอบแทนสูงนั่นก็คือ การได้มิตรภาพกลับคืนมาดีและมีคนสนองงานเพิ่มขึ้นอีกคนหนึ่ง ดังมีภาษิตจีนว่า “มีมิตร 500 คน นับว่ายังน้อยเกินไป มีศัตรู 1 คน นับว่ามากเกินไป อับราฮัม ลินคอล์น กล่าวว่า “วิธีทำลายศัตรูที่ดีที่สุดคือเปลี่ยนศัตรูให้เป็นมิตร” เราจะทำอย่างนั้นได้ก็ต่อเมื่อเรารู้จักการให้อภัย ดังนั้น ผู้ที่มีปัญญาควรใช้ความเข้าใจของตนเอง เพื่อรับรู้ถึงสภาพการให้อภัยทานและอันตรายจากการปฏิเสธที่จะให้อภัยทาน

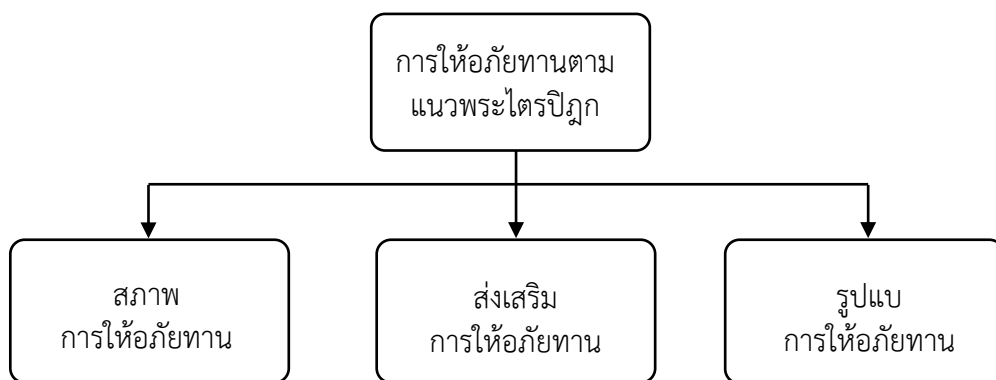
2. การส่งเสริมการให้อภัยทานตามแนวพระไตรปิฎก พบว่า ประกอบด้วย คือ (1) เป็นผู้ละเว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ ฯลฯ (2) เป็นผู้ละเว้นขาดจากการลักทรัพย์ ฯลฯ (3) เป็นผู้ละเว้นขาดจากการประพฤติผิดในกาม ฯลฯ (4) เป็นผู้ละเว้นขาดจากการพูดเท็จ ฯลฯ และ(5) เป็นผู้ละเว้นขาดจากการเสพของมึนเมา ฯลฯ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า ทั้ง 5 ประการนี้ จักทำให้คนในสังคมมีศีลธรรมและมีเมตตาธรรมในการดำเนินชีวิต สอดคล้องกับการสัมภาษณ์ของ พระเมธีวชิรบัณฑิต, ศ. ดร. (2567) การให้อภัยทาน ที่กล่าวถึงในพระไตรปิฎก แท้ที่จริงก็คือ ศีล 5 นั่นเอง เป็นหลักสร้างประกันของการทำให้เกิดอภัยทาน คือ (1) ประกันชีวิต (2) ประกันทรัพย์สิน (3) ประกันครอบครัว (4) ประกันสังคม และ(5) ประกันสุขภาพ เป็นต้น ด้วยเหตุนี้ สังคมมนุษย์จึงเรียกร้องกฎระเบียบ (ศีล) เพื่อช่วยควบคุมพฤติกรรมของมนุษย์ในสังคมให้อยู่ในขอบเขตที่เหมาะสมไม่สร้างความเดือดร้อนแก่ผู้อื่น นอกจากนี้ พบว่า ในการรักษาศีล 5 ยังสัมพันธ์กับหลักเมตตาพรหมวิหารธรรม สอดคล้องกับการสัมภาษณ์ของ รศ. ดร. วุฒินันท์ กันทะเตียน (2567) ดังที่กล่าวข้างต้นนี้ จักทำให้ทุก ๆ สังคม มีการส่งเสริมการให้อภัยทาน เพราะเป็นการเว้นจากการไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน มีชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมได้ปกติสุข ไม่มีเวร ไม่มีภัย มีความปลอดภัย และมีความเมตตาต่อกันในการดำเนินชีวิต สอดคล้องจากการสัมภาษณ์ของ พระเมธาวิญญู, รศ. ดร. (2567) เป็นการส่งเสริมการให้ความไม่หวาดกลัว ให้ความปลอดภัยในชีวิตซึ่งกันและกัน ให้เห็นคุณค่าของการให้อภัยทาน ให้เห็นโทษของการจองเวรหรือการไม่ให้อภัยทานแล้วจักเป็นผลไม่ดียังไร จักส่งผลดียังไร จึงจะเริ่มเห็นประโยชน์ของการให้อภัยทาน โดยวางใจไว้บนความศรัทธาเชื่อในกฎแห่งกรรม เป็นผู้ที่มีเมตตาเห็นอกเห็นใจเพื่อนมนุษย์ และสรรพสิ่งทั้งหลาย เป็นการสร้างพื้นที่ให้อารมณ์ที่เป็นกุศล แสดงออกอย่างอ่อนโยนภายใต้เงื่อนไขการให้อภัยทาน เปิดพื้นที่ให้กับเพื่อนร่วมโลกมีสันติภาพและสันติสุขสงบ ดังนั้น ผู้ที่มีปัญญาควรใช้ความเข้าใจของตนเอง ๆ เพื่อรับรู้ถึงการส่งเสริมการให้อภัยทานและอันตรายจากการปฏิเสธที่จะให้อภัยทาน

3. รูปแบบการให้อภัยทานตามแนวพระไตรปิฎก พบว่า ประกอบด้วย 3 ประการ คือ (1) การให้อภัยทานทางกาย (2) การให้อภัยทานทางวาจา และ(3) ให้อภัยทานทางใจ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า สามารถพัฒนาคนในสังคมไทยให้เกิดความปลอดภัยสันติสงบสุข สอดคล้องกับผลการวิจัยของ กษิรา เทียนส่องใจ (2551) ที่ได้วิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์ อภัยทานเพื่อจัดการความขัดแย้งในสังคมไทยปัจจุบัน” พบว่า อภัยทาน เป็นพุทธสันติวิธี ที่ใช้นามาเป็นรูปแบบสำหรับการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในสังคมไทยให้สงบสุขได้ อย่างไรก็ตาม อภัยทานทางใจนับว่าบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาให้มีความเมตตา ไม่อาฆาต ไม่พยาบาท และไม่โกรธแค้น เป็นต้น อภัยทานทางวาจา คือ การพูดที่ยึดหลักสัมมาวาจาและการกล่าวคำว่า “ขอโทษ” และอภัยทานทางกาย คือ การแสดงพฤติกรรมด้วยเคารพให้เกียรติในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ โดยการให้อภัยทานดังกล่าวทั้งหมดทำให้การยึดมั่นในความเป็นอัตตลักษณะสลายลง สามารถแก้ไขปัญหาความขัดแย้งได้ สอดคล้องกับผลการวิจัยของ พระสุทิน จุกกวโร (ราชวัฒน์) (2562) ที่ได้วิจัยเรื่อง “การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมสุขภาวะของชุมชน บ้านหนองบัว อำเภอบางบาล จังหวัดร้อยเอ็ด” พบว่า พระพุทธศาสนาถือว่าเป็นศาสนาแห่งสันติสงบสุข สอนการรู้จักให้อภัยแก่กันอย่างแท้จริง สอนให้เรามีความเมตตาและมีศีลธรรม รวมไปถึงการให้อภัยแก่เพื่อนมนุษย์อย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน การให้อภัยทาน ดังปรากฏในวัฒนธรรมของสังคมไทย ชาวพุทธเมื่อเราพลั้งเผลอทำผิดต่อกันเกิดความเข้าใจผิดกัน เกิดความขัดแย้งกัน เราก็จะแสดงความเมตตา มักให้อภัยซึ่งกันและกัน ข้อนี้เป็น การแสดงออกถึงวัฒนธรรมอันดีงามของสังคมไทย ซึ่งได้รับอิทธิพลด้านวัฒนธรรมคำสอนมาจากพระพุทธศาสนาแทบทั้งสิ้น พระพุทธศาสนามีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ วัฒนธรรม ความคิด และการประพฤติปฏิบัติที่มีศีลธรรมของคนไทย การทำความดีต่อกันและกันในระหว่างวงศ์ญาติมิตรสหายเป็นคุณสำคัญที่ต้องเอาใจใส่อย่างยิ่ง เพราะสามารถสมัคสมานยึดเหนี่ยวน้ำใจให้รักใคร่กัน ตั้งอยู่ด้วยความสงบสุข ดังนั้น ผู้ที่มีปัญญาควรใช้ความเข้าใจของตนเพื่อรับรู้ถึงรูปแบบการให้อภัยทานและอันตรายจากการปฏิเสธที่จะให้อภัยทาน

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

ผู้วิจัย สามารถกล่าวสรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย ดังนี้

แผนภาพที่ 1 องค์ความรู้จากการวิจัย

คำอธิบายประกอบภาพ

1. สภาพการให้อภัยทาน คือ การมอบความรู้สึกที่ปราศจากความกลัว ความไม่มีภัย ความปลอดภัย และความมั่นคง ซึ่งหมายถึง การไม่ถือโกรธ ไม่เก็บความโกรธไว้ในใจ ไม่ผูกอาฆาตจองเวร ไม่แสวงหาการแก้แค้น และไม่ปรารถนาความเสียหายต่อผู้อื่น สัตว์อื่น หรือแม้แต่ศัตรู การกระทำนี้เกิดจากคุณธรรม โดยเฉพาะ “เมตตา” เป็นปัญญาโดยแท้

2. การส่งเสริมการให้อภัยทาน คือ ศึกษาให้เห็นคุณค่าของการให้อภัยทาน และศึกษาให้เห็นโทษของการจองเวรหรือการไม่ให้อภัยทาน โดยการกระทำเช่นนี้ เราจะเห็นถึงประโยชน์ของการให้อภัยทาน ซึ่งควรตั้งอยู่บนความเชื่อและความศรัทธาในเรื่องกรรม (กฎแห่งกรรม) โดยยอมรับว่ามีอยู่จริง และคิดให้ได้ว่า เราจะไม่ก่อเวรก่อกรรมกับใคร ๆ คือ การให้อภัยทาน มีเมตตาในใจ คิดได้แบบนี้ เราจะพบความสุขได้ทุกที่ที่เราอยู่เป็นสุขในใจ

3. รูปแบบการให้อภัยทานตามแนวพระไตรปิฎก การให้อภัยทานทางกาย วาจา และใจ โดยผ่านการปกป้องป้องกันรักษาไม่ให้คนมาเบียดเบียนสัตว์ รวมถึงก็คือ หลักเมตตาธรรมและการรักษาศีล 5 เป็นหลักสร้างประกันของการทำให้เกิดอภัยทาน คือ (1) ประกันชีวิต (2) ประกันทรัพย์สิน (3) ประกันครอบครัว (4) ประกันสังคม และ (5) ประกันสุขภาพ ซึ่งทำให้เราใช้ชีวิตได้อย่างมีความปกติสุข และเป็นหลักการสอนให้เกิดสันติภาพและสันติสุขสงบสุขแก่บุคคล สังคม ประเทศชาติ ได้ในการนำมาปฏิบัติในชีวิตจริง

บทสรุป

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย 1) ทางด้านวิชาการ สถาบันการศึกษาทางพุทธศาสนาควรนำผลการวิจัยไปพิจารณาหาแนวทางการบริหารจัดการความศรัทธาให้เกิดการปฏิบัติต่อบุคคลให้อภัยทานตามแนวพระไตรปิฎกที่มีบทบาทสำคัญในการจัดการกับความโกรธ ความเกลียดชัง เพื่อกระตุ้นเตือนสังคมให้ตระหนักต่ออภัยทาน และปกป้อง ป้องกัน คนในสังคมไทยให้มีความสุขได้ และ 2) ทางด้านสังคม หน่วยงานของรัฐ เช่น กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงมหาดไทยควรนำผลการวิจัยไปจัดทำกิจกรรมทางสังคม เพื่อลดความโกรธ ลดความขัดแย้ง สร้างความสุขในสังคมไทยร่วมสมัยได้

2. ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้ 1) ผลการวิจัยนี้สามารถนำไปทำกิจกรรมเพื่อสร้างความสามัคคีธรรมให้กับเด็กและเยาวชนยอมรับความคิดเห็น วัฒนธรรม หรือความเป็นอยู่ที่แตกต่างกันของสมาชิกคนอื่น ๆ ในสังคม สามารถเข้าใจ ยอมรับ และใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้ด้วยการให้อภัย และ 2) ผลการวิจัยนี้สามารถนำไปสร้างหลักสูตรทางด้านสังคม เพื่อใช้เป็นหลักสูตรในการเสริมสร้าง Up Skill การให้อภัยแก่ประชาชนในการเปิดโอกาสให้ทุกคนได้แสดงความเห็นโดยสันติภาพสันติสุขสงบไม่ใช้ความรุนแรงในสังคม

3. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป 1) วิเคราะห์พุทธวิธีการบริหารจัดการให้อภัยทานในสังคมไทย เพื่อให้เข้าใจถึงปัญหาการไม่ให้อภัยทานผู้อื่น เช่น ความโกรธ ความพยาบาท และปองร้ายผู้อื่น ๆ ทำให้สังคมไทยไม่สงบสุข 2) ศึกษาเปรียบเทียบวิธีการให้อภัยของแต่ละศาสนาในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติภาพสันติสุข และ 3) วิเคราะห์กลยุทธ์การให้อภัยเพื่อความมั่นคงและยั่งยืนในการสร้างสันติสุขของคนต่างศาสนาจากคัมภีร์พระไตรปิฎก

เอกสารอ้างอิง

- กษิรา เทียนสง่าใจ. (2551). *การศึกษาวิเคราะห์ ภัยพิบัติเพื่อจัดการความขัดแย้งในสังคมไทยปัจจุบัน*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- แก้วธารา. (2560). *อุทิศบุญด้วยธรรม อโหสิกรรมปลดทุกข์*. กรุงเทพมหานคร: ปราชญ์ สำนักพิมพ์. มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2560). *อรรถกถาภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2549). *พุทธวิธีการบริหาร*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต). (2549). *พระพุทธศาสนาพัฒนาคนและสังคม*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ บริษัท สหธรรมิก จำกัด.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต). (2559). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. พิมพ์ครั้งที่ 34. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พระพุทธศาสนาธรรมสภา.
- พระพลากร อธิมุตฺโต (รังสี). (2564). *ศึกษาวิเคราะห์อันสงฆ์ของกุศลธรรมที่ส่งผลต่อการเกิดในสุคติ ภูมิตามหลักพระพุทธศาสนา. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*.
- พระสุทิน จกกวโร (ราชวัฒน์). (2562). *การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมสุขภาวะของชุมชน บ้านหนองบัว อำเภอบางบาล จังหวัดร้อยเอ็ด. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*.
- สถาบันสันติธรรม. (มปป.). *ภัยพิบัติ: การให้ที่ยากและยิ่งใหญ่ที่สุดของมนุษย์*. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภาศูนย์หนังสือพระพุทธศาสนา.
- สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก. (2557). *วิธีฝึกใจไม่ให้โกรธ*. พิมพ์ครั้งที่ 3. นครปฐม: สาละการพิมพ์.